

Žuffová, Jaroslava

Murovaný obytný dom z mestských počiatkov s atypickou šijou

Archaeologia historica. 2012, vol. 37, iss. 1, pp. 59-74

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128240>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Murovaný obytný dom z mestských počiatkov s atypickou šijou

JAROSLAVA ŽUFFOVÁ

Abstrakt: Stavba je nositeľom znakov typických pre súbor primárnej meštianskej architektúry Trnavy s výnimkou riešenia prístupovej komunikácie – šije do zahlbeného podlažia. Šija viedla paralelne s čelnou fasádou, a nie v súlade so zvyklosťami kolmo k nej. Toto atypické smerovanie mohlo byť vyvolané neobvyklými stavebnými pomermi medzi novostavbou murovaného domu a jeho predpokladaným netrvanlivým predchodcom. Ďalšia odchýlka od súboru najstaršej murovanej meštianskej architektúry sa prejavila v urbanistickej situácii. Domy č. 36 a 37 na navzájom susediacich parcelách stoja vedľa seba pozdĺž spoločnej parcelnej hranice a nie ako obvykle pri protilahlých hraniciach. Dom č. 36, ktorý vznikol neskôr, nevyužil, ako bývalo zvykom, bočnú stenu staršieho suseda ako svoju vlastnú stavebnú konštrukciu, ale nepatrne ho od nej odsunuli. Medzi bočnými stenami oboch domov tým vznikla úzka preluka, umožňujúca situovanie dažďového zvodu pre každý dom samostatne. Mimoriadne zaujímavý poznatok získaný ako „vedľajší“ produkt pri skúmaní vzťahu nášho domu k susedovi reprezentuje nálež murovanej nepodpivničenej stavby štvorcového pôdorysu (typu kemenate?) v zadnej časti parcely domu č. 36.

Kľúčové slová: Meštiansky – murovaný – netrvanlivý – dom – šija.

A Masonry House with an Atypical “Neck” from an Early-phase Town

Abstract: The house investigated has features typical of burgher architecture in the town of Trnava, with the exception of its entrance – a “neck” leading to a sunken ground floor. The neck ran parallel to the frontage and was not perpendicular to it, as was otherwise common at the time. This atypical layout might have arisen out of unusual construction proportions dictated by the new masonry house and its presumably less robust predecessor. Compared with the series of the oldest masonry buildings in the town, the house is also unusually placed. The houses numbered 36 and 37, on adjacent plots, are situated close to one another, along a joint border, and not as distant opposites as was, again, more customary. House no. 36, which was built later, did not use the side-wall of its neighbour as its own but was constructed slightly apart from it. This created a narrow gap between the two houses, enabling the incorporation of individual rain gutters for each house. An interesting “by-product” of this research was the remains of a square-plan masonry house, without a cellar, in the rear section of the plot of house no. 36.

Key words: Burgher – masonry – non-robust – house – neck.

Počas nedávneho architektonicko-historického výskumu domu na Štefánikovej ulici č. 37 v Trnave (Žuffová 2010) sa naskytla príležitosť podrobne a v celej výške preskúmať objekt, ktorý bol v dávnejšej minulosti na základe vyhodnotenia jeho pivničného priestoru zaradený do súboru primárnej murovanej meštianskej architektúry Trnavy (Staník–Žuffová 1995, 295, obr. 9). Najnovší výskum ukázal, že obytný dom sa od uvedeného súboru do určitej miery odlišuje.

Dom je situovaný v radovej zástavbe západnej strany Štefánikovej ulice, ktorá je severnou polovicou severojužnej tepny, prechádzajúcej naprieč celým mestom. Tepna, spájajúca brány v opevnení, patrí k primárnej mestskej uličnej sieti Trnavy (Staník–Žuffová 1995, 297, obr. 1).

Skúmaný objekt je dnes prízemný prejazdový dom pôdorysného tvaru písmena „L“, s uličným krídlom paralelným s uličnou čiarou a hĺbkovým severným dvorovým krídlom. Celé dvorové krídlo je podpivničené jedným pivničným priestorom.

Nedávno boli povrchy klenieb a stien prakticky v celom dome (v interiéri aj exteriéri) pokryté cementovou vrstvou, čím zároveň zanikol na jeho najstaršej časti hlavný znak prvotných murovaných stavieb Trnavy – škárovaním upravený povrch režných tehlových stien. Tento zásah zároveň znemožnil vizuálnu identifikáciu aj ostatných náleзовých situácií, čo sa najcitelnejšie prejavilo v interiéri pivnice, ktorá býva zdrojom bohatých poznatkov o počiatkoch a vývojových premenách domu. Našťastie sme mali možnosť obhliadnuť jej interiér ešte začiatkom 90. rokov 20. storočia a pri tej príležitosti bola aj podrobne zameraná (Staník a kol. 2002).

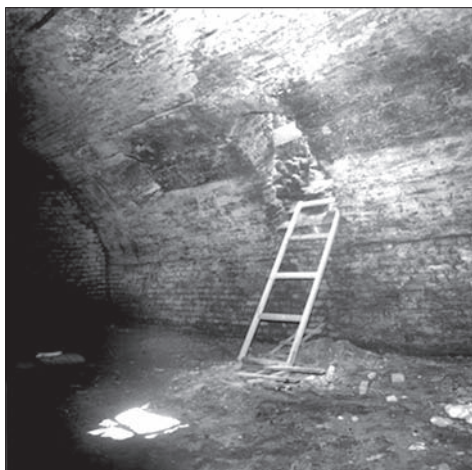
Obr. 1. Mapa západnej časti historického jadra Trnavy zo začiatku 20. storočia s vyznačenou primárnou murovanou zástavbou mesta. 1 – parcela skúmaného domu; 2 – frančiškánsky kláštor; 3.1, 3.2 – polohy pôvodných mestských brán v opevnení; 4 – špitál s Kostolom sv. Heleny. Čierne plochy – doložené murované meštianske domy najstaršieho typu; sivé plochy – v čase výskumov zdemolovaná zástavba. Podľa Staník–Žuffová 1995, 296, upravila J. Žuffová.

Abb. 1. Karte des westlichen historischen Stadtkerns von Trnava zu Beginn des 20. Jhdts. mit eingezeichnetem primärer gemauerter Bebauung der Stadt. 1 – Parzelle des untersuchten Hauses; 2 – Franziskanerkloster; 3.1, 3.2 – Lage der ursprünglichen Stadttore in der Befestigung; 4 – Krankenhaus mit St. Helenenkirche. Schwarze Flächen – belegte gemauerte Bürgerhäuser des ältesten Typs; graue Flächen – während den Grabungen abgerissene Bebauung. Nach Staník–Žuffová 1995, 296, modifiziert von J. Žuffová.

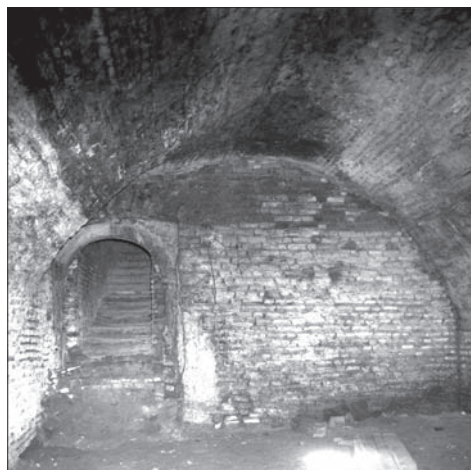
Súčasťou nedávnych drastických zásahov bolo aj vyhlbenie priestoru pred čelnou stenou pivnice, pod renesančnou prístavbou k pôvodnému domu. Vykopaný priestor pravdepodobne nespĺnil požiadavky majiteľa, keďže s jeho úpravami už ďalej, našťastie, nepokračoval. Jeho dno zostalo v stave, v akom ho vyhlúbili do rastlého terénu – spráše bez pokrytia dlážkou (povrch sprášového dna sa nachádza na kóte -217 cm od terénu dnešného dvora). Priestor ohraničuje na juhu základ dvorovej steny renesančnej dostavby, siahajúci do hĺbky asi 130 cm od dnešného terénu a stena pod ním až po dno výkopu vznikla len odkopaním spráše. Smerom na východ (k ulici) priestor vymedzuje statický základový oblúk priečky medzi miestnosťou 2 a 3 v prízemí, s terénymi vrstvami vo výreze. Severný okraj je olemovaný lícovanou tehlovou obmurovkou, ktorá nemá základový charakter. Od čelnej steny pivnice smerujú nahor zvyšky deštruovaných murovaných stien schodiskovej šije. Vykopaný priestor je široký na celú vnútornú šírku dvorového krídla (500 cm), dlhý 200 cm, svetlá výška medzi stropom zo železných nosníkov a dnom zo spráše je 170 cm. K vyhlbeniu priestoru došlo bez predchádzajúceho archeologického výskumu, čím bola do veľkej miery narušená schopnosť výpovede tejto, pre vývoj zástavby parcely mimoriadne dôležitej, polohy. Zároveň sa ale v dôsledku výkopu objavilo dovtedy vizuálne nedostupné exteriérové líce čelnej steny pivnice. Ukázalo sa, že je nositeľom cennej informácie o spôsobe atypického prístupu do spodného podlažia najstaršieho murovaného objektu.

Opis dnešného stavu najstaršej časti domu

Pivnica zaberá celý pôdorys dvorového krídla. Má obdĺžnikový tvar s dlhšími stenami smerujúcimi do hĺbky parcely. Všetky 4 obvodové tehlové steny sú pôvodné, nábehy tehlovej valenej klenby boli do pozdĺžnych stien ukotvené dodatočne. Z pôvodnej trojice okien v južnej – dvorovej stene sa v relatívne celistvom stave nachádzajú dve krajné okná, s výnimkou vonkajších obrúb, ktoré zanikli počas mladších úprav fasády. Do tretieho okna bolo nedávno vložené utilitárne, pravouhlo zalomené schodisko, vedúce z dvora (obr. 2). V západnej – štítovej stene je dodatočne vysekaná veľká nika so segmentovým záklenkom. V súčasnosti nefunkčný vstupný otvor je situovaný na okraji východnej – štítovej steny, orientovanej k ulici – v polohe pri bočnej parcelnej hranici. V pôvodnom tvare sa zachovala iba interiérová nika (obr. 3). Pri exteriérovom líci steny je v otvore umiestnený stredoveký

Obr. 2. Južná – dvorová stena pivnice s provizórnym vstupom zo dvora. Foto Archív Krajského pamiatkového úradu Trnava.
Abb. 2. Zum Hof gerichtete Südwand des Kellers mit provisorischem Zugang vom Hof. Foto Archiv des Kreisdenkmalamts Trnava.

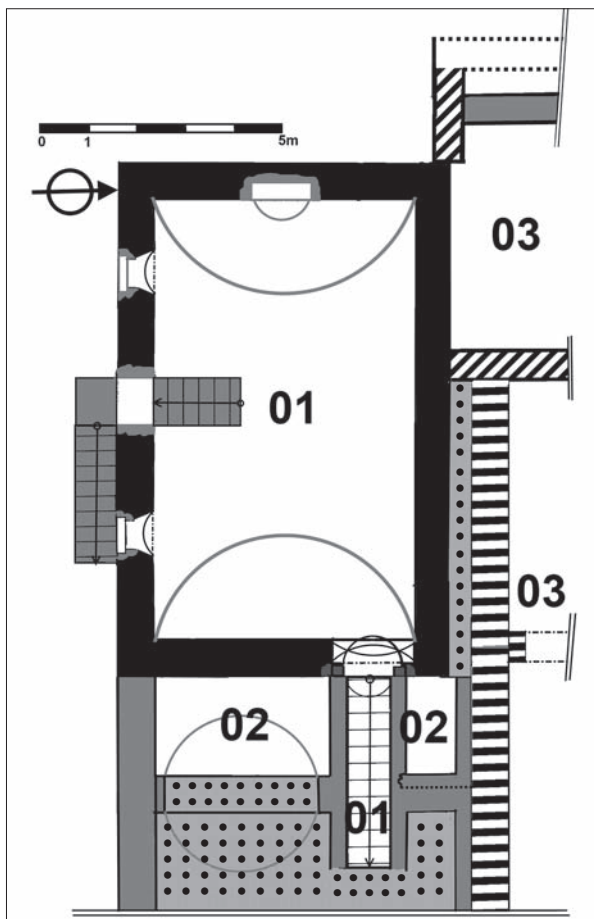

Obr. 3. Východná časť interiéru pivnice s pôvodným vstupom. Stav pred znehodnotením povrchov cementovou vrstvou. Foto Archív Krajského pamiatkového úradu Trnava.
Abb. 3. Östlicher Teil des Kellerinnenraums mit ursprünglichem Eingang. Zustand vor der Zerstörung der Oberflächen durch eine Zementschicht. Foto Archiv des Kreisdenkmalamts Trnava.

kamenný polkruhový portál, vysoký vo vrchole oblúka 178 cm a široký 132 cm. Hrana vonkajšieho obvodu je široko okosená (9 cm). Prah portálu sa nachádza vo výške 80 cm nad dnešnou podlahou pivnice, ktorá je mierne znížená oproti pôvodnej podlahe (asi o 16 cm). Prekrytie stojok portálu stenami vonkajšej schodiskovej šije znemožňuje identifikáciu jedného z rámcových datovacích prvkov – tvaru nosíka, ktorým prechádza okosenie hrany stojky do jej plnej soklovej časti.

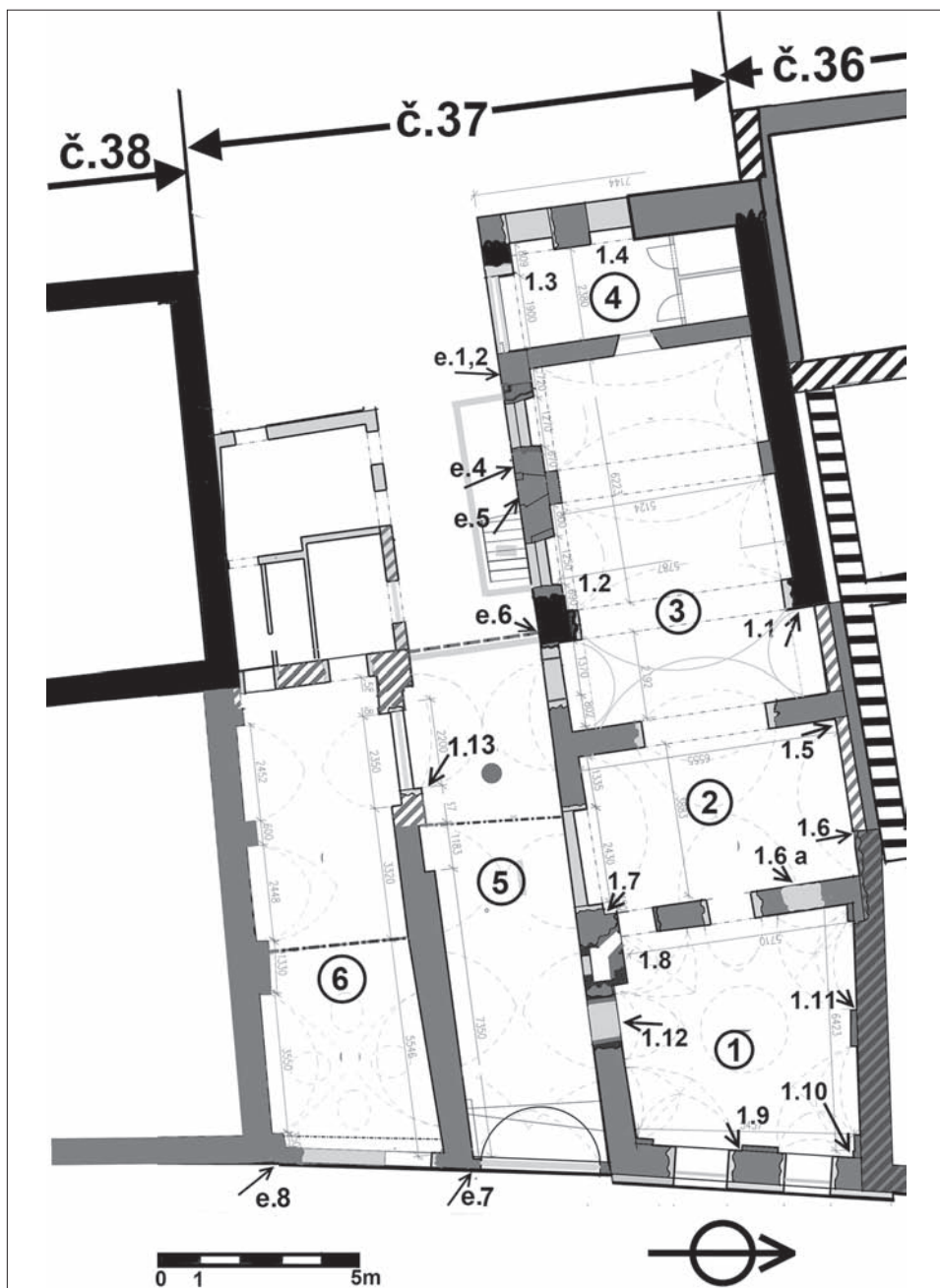
Vstup do pivnice z miestnosti č. 3 na prízemí zabezpečovala ešte donedávna murovaná a valenou klenbou zaklenutá schodisková šija. Jej bočné steny zužujú svetlú šírku portálu. Horné časti stien boli nedávno zdeštruované, čím zaniklo aj zaklenuťie stúpajúcou klenbou. Schodisko nemá v celom priebehu zhodný materiál stupňov (v spodnej polovici sa nachádzajú drevené stupne kombinované s tehlou, v hornej len tehlové), ani sklon ramena (v spodnej časti je sklon miernejší). Poukazuje to na úpravy pôvodného stavu šije, ktorá bola spočiatku dlhšia (pravdepodobne ústila až do miestnosti č. 2; obr. 4, 5).

V dôsledku častých prestavieb zostalo v prízemí len málo z muriva pôvodného domu. V celej dĺžke (aj keď s viacerými zásahmi) je zachovaná iba severná stena, situovaná pozdĺž bočnej parcelnej hranice. Kolko z južnej – dvorovej steny tvorí primárne murivo, sme sa snažili zistiť prácnym odstraňovaním cementových vrstiev z interiérového aj exteriérového líca muriva. Z vyhodnotenia lokálnych sond vyplynulo zachovanie iba zvyškov pôvodného muriva, ktoré už od stredoveku permanentne narúšali nové otvory. Zaujímavý nález bol zaznamenaný v priestore dnešného podkrovia. Ukázalo sa, že dvorová stena siaha do priesto-

Obr. 4. Analýza slohového vývoja pivnice domu na Štefánikovej ul. č. 37 a časti pivnice domu č. 36, pôdorys. 01 – pivnica domu č. 37; 02 – nedávno vykopaný utilitárny priestor pred čelnou stenou pivnice domu č. 37; 03 – pivnica domu č. 36. Čierne čiary – rozsah spodného podlažia murovaného domu najstaršieho typu; sivé čiary a plochy – úpravy pôvodného domu vo viacerých slohových obdobiach; sivé plochy s bodkami – terén, šikmé šrafovanie – základové konštrukcie obytnej komory (?); vodorovné šrafovanie – časť spodného podlažia murovaného domu najstaršieho typu. Kresba J. Žuffová.

Abb. 4. Analyse der stilistischen Entwicklung des Kellers im Haus in der Štefánikova-Str. Nr. 37 und Teile des Kellers von Haus Nr. 36, Grundriss. 01 – Keller von Haus Nr. 37; 02 – kürzlich ausgehobener Nutzraum vor der Vorderwand des Kellers von Haus Nr. 37; 03 – Keller von Haus Nr. 36. Schwarze Linien – Umfang des unteren Stockwerks des gemauerten Hauses des ältesten Typs; graue Linien und Flächen – Umbauten des ursprünglichen Hauses in mehreren Stilepochen; graue Flächen mit Punkten – Gelände, schräge Schraffierung – Fundamentkonstruktion der Wohnkammer (?); waagerechte Schraffierung – Teil des unteren Stockwerks des gemauerten Hauses des ältesten Typs. Zeichnung J. Žuffová.

Obr. 5. Analýza slohového vývoja prizemia domu na Štefánikovej ul. č. 37 a časti domov č. 36 a 38, pôdorys. Čierne čiary – rozsah 1. nadzemného podlažia murovaného domu najstaršieho typu; sivé čiary a šrafovanie – úpravy pôvodných domov vo viacerých slohových obdobiach; šikmé čiernobiele šrafovanie – hypotetický rozsah zachovania časti obytnej sýpky (nepreskúmané); vodorovné čierno-biele šrafovanie – hypotetický rozsah zachovania časti 1. nadzemného podlažia murovaného domu najstaršieho typu (nepreskúmané). Kresba J. Žuffová.

Abb. 5. Analyse der stilistischen Entwicklung des Erdgeschosses des Hauses in der Štefánikova-Str. Nr. 37 und Teile der Häuser Nr. 36 und 38, Grundriss. Schwarze Linien – Umfang 1. Erdgeschosses des gemauerten Hauses des ältesten Typs; graue Linien und Schraffierung – Umbauten der ursprünglichen Häuser in mehreren Stilepochen; schräge schwarz-weiße Schraffierung – hypothetischer Umfang des erhaltenen Teils des Wohn-Schüttbodens (nicht untersucht); waagerechte schwarz-weiße Schraffierung – hypothetischer Umfang des erhaltenen Teils des ersten Stockwerks des gemauerten Hauses des ältesten Typs (nicht untersucht). Zeichnung J. Žuffová.

Obr. 6. Torzo pôvodného (?) okna v dnešnom podkroví. Foto J. Žuffová.

Abb. 6. Torso eines ursprünglichen (?) Fensters im heutigen Dachgeschoss. Foto J. Žuffová.

domu nie je úplne potvrdené. Hoci sa jeho murivo javí ako zhodné s murivom primárnej fázy domu (tehly prstovky, hrubozrnná malta okrovej farby), proti jeho súčasnosti so vznikom domu vypovedá jeho omietnutie, keďže v primárnej fáze domu by okenná nika mala mať rezný, neomietnutý povrch, upravený iba škárovaním. Vzhľadom na fragmentárnosť nálezu sa však nedá vylúčiť ani dodatočnosť omietnutia. V takom prípade by okenný nález doplnil doterajší skromný počet známych okien vo vyšších podlažiach objektov typu najstaršieho murovaného domu Trnavy.

Počas renesančného vývoja zástavby parcely domu č. 37 postavili pred čelnú stenu stredovekého objektu, umiestneného v hĺbke parcely dostavbu naraz až po uličnú čiaru. Tým vznikol pozdĺž bočnej – severnej parcelnej hranice murovaný obdĺžnikový objekt s vonkajšou dĺžkou až 25 m a so šírkou 7 m, zhodnou so šírkou pôvodného domu. Južná polovica šírky parcely nebola zastavaná.

Výraznú typologickú zmenu priniesla ďalšia renesančná etapa, pri ktorej z hĺbkovej blokovej stavby vybudovali prejazdový dom s uličným krídlom vyplňajúcim celú šírku parcely pozdĺž ulice a s hĺbkovým severným podpivničeným dvorovým krídlom, do ktorého bol začlenený prvý murovaný dom.

Znaky domu typické pre primárny murovaný meštiansky dom Trnavy

Dvorové krídlo ako najstaršia časť skúmaného domu č. 37 nesie väčšinu znakov charakteristických pre typ primárneho murovaného meštianskeho domu Trnavy. Zatiaľ čo narastajú a upresňujú sa poznatky o jeho podobe typu, stále sa nepodarilo bližšie určiť dobu jeho vzniku. Veľké nádeje sme vkladali do archeologického výskumu, ktorý odkryl na jednej parcele tzv. Selepčéniovského domu na Hviezdoslavovej ulici popri zvyškoch murovaného meštianskeho domu najstaršieho typu (Žuffová 2009, 54, 55) aj jeho predchodcov – drevozemnú obytnú a hospodársku stavbu. Žiaľ, murovaný dom nebol s nimi v kontakte, a tak aj napriek tomu, že vznik jedného z netrvanlivých domov sa podarilo na základe dendrochronológie určiť na 20. roky 13. storočia, k dobe vzniku murovaného domu sa archeologický výskum nedopracoval, ba ho ani nezaevidoval (Hoššo 2008). Zostáva teda naďalej predpokladať len na základe nepriamych dôkazov, že na pôde Trnavy sa tento typ prvý raz objavil okolo pol. 13. storočia (Staník–Žuffová 1995, Žuffová 2003, Žuffová 2009) a pretrval do polovice až druhej tretiny 14. storočia, kedy ho začal nahrádzať iný typ – tzv. prejazdový dom (Žuffová–Kazimír 2006). Zatiaľ najstarší prejazdový dom v Trnave datujú archeologické nálezy na obdobie okolo polovice 14. storočia (Staník–Urminský 2004).

Prvá murovaná obytná stavba na parcele domu č. 37 mala pôdorys tvaru obdĺžnika s vnútornými rozmermi 900 × 550 cm, so štítovou orientáciou voči uličnej čiare. Stál pri severnej parcelnej hranici v hĺbke pozemku vo vzdialenosti 14 m od uličnej čiare.

ru podkrovia aj s interiérovou omietkou, vybiehajúcou ponad rub klasicistickej pruskej klenby prizemia. Tesne pod korunou dvorovej steny sa zachoval fragment stredovekého muriva so zvyškom okna. Jestvuje z neho iba východná polovica segmentového záklenku a horný okraj prilahlej špalety jeho interiérovej niky. Šambrána zanikla počas novovekých úprav fasády, keď do vyústenia okna aplikovali veľkoplošnú zámurovku. Otvor svojím výškovým dosahom – do dnešného podkrovia až po korunu muriva dvorovej steny poukazuje na väčšiu výšku prizemia stredovekého domu v porovnaní s dnešným dvorovým krídlom. Zaradenie okna do primárnej etapy vývoja

Odsunutie niektorých obytných domov od uličnej čiar smerom do hĺbky parcely, doteraz vysvetľované iba na základe analógií z iných lokalít, získalo v tomto prípade jasnejšie kontúry. Vyššie spomínaný neodborný výkop pod základmi dostavby pred čelnou fasádou pôvodného domu priniesol indicie na existenciu netrvanlivého objektu v tejto polohe. Jeho prítomnosť nepriamo naznačil spôsob založenia priečky renesančnej dostavby (medzi miestnosťami 2 a 3 v prizemí), ktorý je charakteristický pre zakladanie v nesúdržnom teréne (obr. 7). Základový statický oblúk priečky preklenul nesúdržnú vrstvu

Obr. 7. Statický základový oblúk pod renesančnou priečkou. Šípka a bodková čiara označujú polohu rozhrania medzi rastlým terénom – sprašou a nesúdržným zásypom. Foto P. Grznár, M. Zelina.

Abb. 7. Statischer Grundbogen unter einer renaissancezeitlichen Trennmauer. Der Pfeil und die gestrichelte Linie markieren die Grenze zwischen bewachsenem Gelände – Lössboden und loser Verfüllung. Foto P. Grznár, M. Zelina.

a jeho oba nábehy založili do pevnej spraše. Vo výreze pod oblúkom sú čitateľné vrstvy, ktoré prekročil: na rastlom teréne – čistej spraši (s povrchom na kóte asi – 130 cm voči dnešnému terénu dvora) sa nachádza jednorazový zásyp vyplňajúci zvyšok plochy pod oblúkom, pričom fragmenty zásypu zostali prilipnuté aj na lícach všetkých základových konštrukcií vymedzujúcich vykopaný priestor. Zásypom mohol byť po zániku vyplnený netrvanlivý objekt, pôvodne stojaci pred čelnou stenou najstaršieho murovaného domu. Za pomoc pri predbežnej interpretácii týchto nálezových situácií ďakujem Davidovi Mertovi a Marekovi Peškovi z brnenskej Archaie. Uvedené indicie si však vyžadujú potvrdenie archeologickým výskumom, zameraným na rozbor vrstiev pod spomenutým základovým oblúkom a v priestore východne od neho – smerom k ulici. V súlade s dobovými analógiami môžeme predbežne predpokladať, že v prednej časti parcely preživala počas výstavby murovaného domu staršia netrvanlivá obytná stavba, ktorú rešpektovali, a preto murovaný dom umiestnili až za ňu do hĺbky parcely.

Dnešná pivnica tvoriaca spodné podlažie najstaršieho murovaného domu je jednopriestorom a podľa absencie vynášacieho oblúka v úrovni jej stropu možno konštatovať, že aj vyššie podlažie domu tvoril len jeden priestor. Obytný dom bol najmenej dvojpodlažnou stavbou. Obe podlažia boli v súlade s dobovými analógiami prekryté rovným trámovým stropom. Dodatočnosť podnes zachovanej valenej klenby pivnice sa potvrdila obhliadkou ešte pred pokrytím povrchov pivnice cementovou omietkou. V dvorovej stene boli v pravidelných rozstupoch umiestnené 3 okná pivničného typu s dnu rozovretými špaletami a strmým parapetom. Výklenok, resp. dvojicu výklenkov s charakteristickým uzáverom v tvare striešky, ktoré slúžili na uloženie osvetľovacích telies, pravdepodobne nahradila veľká nika vytvorená v zadnej stene pivnice, pretože na ostatných stenách sme túto, inak bežnú súčasť spodných podlaží trnavských meštianskych domov nenašli.

V pôvodnej polohe sa zachoval vstupný otvor, ktorý je situovaný na okraji východnej štítovej steny orientovanej smerom k ulici – pri bočnej parcelnej hranici. Podľa tvaru jeho interiérovej niky (priame špalety a segmentový záklenok), ako aj podľa umiestnenia jej prahu v charakteristickej výške (62 cm) nad pôvodnou podlahou je zrejmé, že patrí k pôvodnej výbave domu, čo však nemožno povedať o samotnej portálovej obrube. Kamenné portály sa v spodných podlažiach najstarších domov dnes síce bežne vyskytujú, avšak nálezové situácie ich zatiaľ vždy vyhodnotili ako sekundárne. Buď sú už na prvý pohľad osadené v nikách neorganicky tým, že ich okosené čelá nesmerujú von, ale ku priestoru pivnice,

alebo je v okolí portálov v murive steny evidentná jazva po ich dodatočnom osadení. Pri štúdiu najstaršej meštianskej architektúry Trnavy sme zatiaľ mohli jednoznačne za súčasné s výstavbou domu označiť iba dva portály, a tie boli tehlové. Obruby mali vyskladané z jednotlivých kusov tehál bežných rozmerov, osekaných za účelom vytvorenia okosenia vonkajšej hrany (Žuffová 2009, 61, obr. 28 a 29). Aj keď v našom prípade je portál okosením orientovaný správne ku exteriéru, kvôli narušeniu muriva nad jeho nadpražím je ho potrebné opäť považovať za sekundárny.

O 2. nadzemnom podlaží najstaršej etapy máme len minimálne poznatky. Je doložené, že jeho výška bola väčšia ako výška dnešného dvorového krídla a že bolo plocho zastropené, o čom svedčí tradícia prežívania trámového stropu ešte v baroku. Len hypoteticky možno do tejto etapy zaradiť nález okenného otvoru s interiérovou nikou so segmentovým záklenkom, umiestneným vysoko nad podlahou.

Atypická šija

Problém, ktorému sa hodlám venovať podrobnejšie, je riešenie prístupovej komunikácie do spodného podlažia. Jedným z hlavných znakov najstaršieho meštianskeho domu Trnavy sú z pôdorysu domu vysunuté murované schodiskové chodbičky – šije, zaklenuté stúpajúcou valenou klenbou, ktoré sprístupňovali z úrovne terénu čiastočne zahĺbené podlažie. Orientácia šijí bola v rámci typologických znakov popísaná ako kolmá voči stene domu, v ktorej je portál umiestnený (Staník–Žuffová 1995, 289; Žuffová 2003, 334; Staník 2006, 154). V dome č. 37 vedie od čelnej steny pivnice v polohe portálu kolmá schodisková šija vybudovaná z tehál, ktorá bola pri zaradení domu do súboru primárnej meštianskej architektúry považovaná za primárnu súčasť domu (Staník–Žuffová 1995, 295, obr. 9). Šiju tradične prekrývala valená klenba so stúpajúcou vrcholnicou (obr. 8). Až v súčasnosti, po násilnom zániku klenby, sa náhodne objavil fragment muriva z čela staršej, nižšie položenej klenby, prilipnutý nad južnou polovicou uzáveru portálu (obr. 9). Informuje o tom, že donedávna jestvujúca šija mala svoju predchodkyňu, orientovanú tiež voči čelnej stene domu kolmo. Prítomnosť staršej šije je doložená aj etapovitou výstavbou podnes zachovaných zvyškov bočných stien. Najväč-

Obr. 8. Čelo klenby najmladšej šije v nadpraží nad portálom. Foto archív Krajského pamiatkového úradu Trnava.

Abb. 8. Stirnseite des Gewölbes des jüngsten Verbindungsganges im Türsturz über dem Portal. Foto Archiv des Kreisdenkmalamts Trnava.

šie prekvapenie však priniesol poznatok, že ani táto staršia šija netvorila ešte primárnu vstupnú komunikáciu do spodného podlažia domu. Identifikácii pôvodného prístupu nakoniec pomohlo neodborným výkopom obnažené rezné líce čelnej steny spodného podlažia domu. Na líci sa totiž prejavili dva rôzne spôsoby riešenia povrchu steny závisiace od toho, či daná plocha steny bola v čase budovania domu vizuálne exponovaná alebo vnorená do terénu. Exponovaná časť steny získala povrch upravený škárovaním a zvyšná plocha, ktorá bola základom, nemá ani zarovnané murivo do líca steny, ani úpravu malty v škárach. Medzi oboma spôsobmi riešenia prebieha šikmá línia rozhrania smerujúca od dvora

(od juhu) nadol ku prahu portálu (obr. 10).

Podrezávané škárovanie (precízna úprava malty v línách širokých ložných škár ich sklopením) hornej severnej časti steny končí na uvedenej šikmej línii, od ktorej južným smerom nadol už nie je malta v škárach upravená, ale je okolo nich iba voľne zatuhnutá. Aj povrch muriva je tu už hrboľatý a nelicovaný. Neupravenosť lícnej plochy steny dokladá, že táto jej časť v tvare trojuholníka nebola nikdy vizuálne exponovaná. Stena bola vnorená do terénu, ktorý mal tvar rampy klesajúcej v sklone 28 stupňov. Rampa z rastlého terénu – spráše – tvorila podlahu prístupovej šije, ktorá viedla zo dvora ku vstupu do spodného podlažia paralelne s čelnou stenou domu. Jej šírka sa už dnes, po zásahoch pred domom, nedá zistiť. Pokiaľ ide o stavebné riešenie šije, môžeme sa oprieť už iba o hypotézy. Obvodové steny výkopu museli byť zabezpečené pred zosuvom pôdy buď ich obložením výdrevou alebo, čo je v tomto prípade pravdepodobnejšie, obmurovaním. Ak výkop pre šiju obmurovali pevným materiálom, murivo sa mohlo viazať len na podzemnú časť šije a nad terénom už mohla pokračovať netrvanlivá

konštrukcia, alebo steny šije vymurovali po celej výške, vrátane nadzemia. Stopy po klenbe, ktorá je charakteristickým znakom šijí murovaných meštianskych domov najstaršieho typu, sa v tomto prípade nedoložili. Je potrebné počítať zrejme len s pultovou strieškou, ktorá chránila výkop pred poveternostnými vplyvmi a zatekaním. Strieška mohla klesať nadol spolu s rampou, ale mohla byť aj rovnobežná s rovinou terénu (obr. 11–13). Rampa by mohla zostať aj bez striešky, ak by sa prístupová komunikácia dostala do interiéru staršieho netrvanlivého domu. To v prípade, že by nový murovaný dom priamo s ním stavebne prepojili.

Šija bez zaklenutia, vedúca do spodného podlažia paralelne s čelnou stenou objektu, nebola zatiaľ v evidovanom súbore primárnej meštianskej architektúry Trnavy doložená. Treba však mať na zreteli, že zaklenutá šija, smerujúca kolmo na čelnú stenu domu, bola za znak typu najstaršieho domu určená na základe iba 2 reálne existujúcich šijí (Hlavná ul. č. 16 a Kapitulská ulica č. 3) a 4 prípadov, kde sa stopy po nej jednoznačne doložili (Hviezdo-

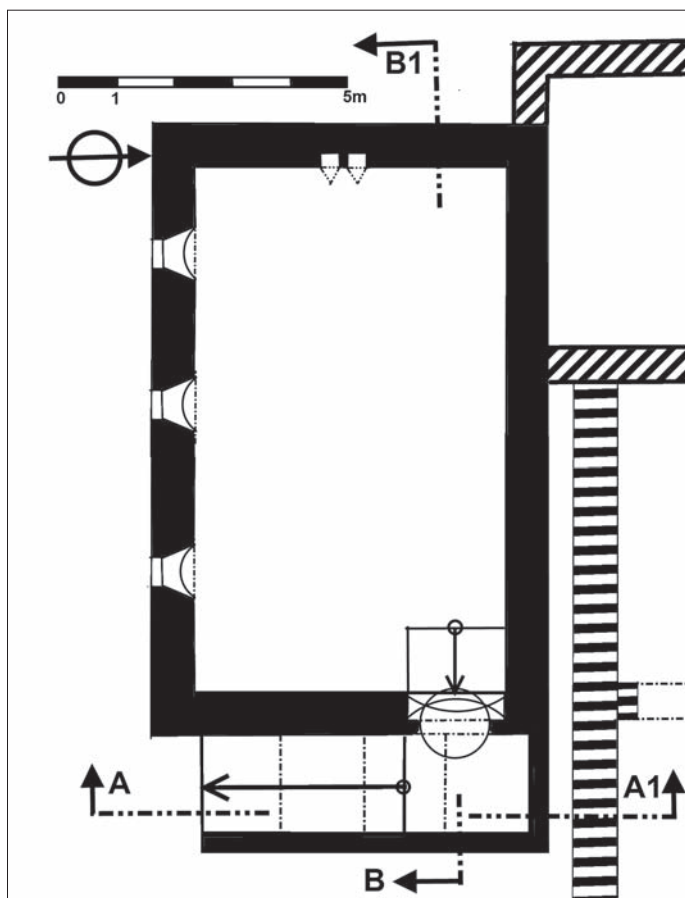
Obr. 9. Exteriérové líce východnej steny pivnice odkryté utilitárnym výkopom s fragmentom muriva staršej šije. Foto P. Grznár, M. Zelina.

Abb. 9. Außenflucht der Ostwand des durch Grabung freigelegten Kellers mit Mauerwerksfragment des älteren Vergindungsgangs. Foto P. Grznár, M. Zelina.

Obr. 10. Na exteriérovom líci východnej steny naznačená línia rozhrania medzi upravenou a neupravenou plochou muriva. Šípka označuje predpokladanú polohu pôvodného vonkajšieho terénu na kóte -85 cm voči terénu dnešnému dvora. Foto P. Grznár, M. Zelina.

Abb. 10. An der Außenflucht der Ostwand gekennzeichnete Grenzlinie zwischen verändertem und unverändertem Mauerwerk. Der Pfeil kennzeichnet die mutmaßliche Lage des ursprünglichen Außengeländes in einer Höhe von -85 cm gegenüber dem Gelände des heutigen Hofes. Foto P. Grznár, M. Zelina.

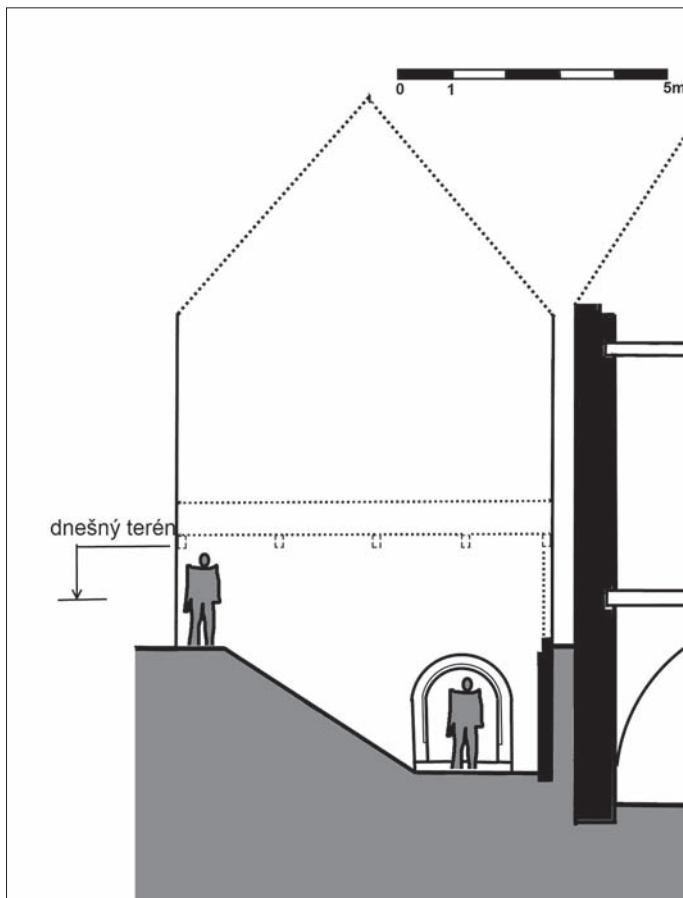

Obr. 11. Náznaková rekonštrukcia stavu pôvodného domu č. 37 s časťou zástavy na južnom okraji susediacej parcely domu č. 36, pôdorysy. Legenda: čierne plochy – spodné podlažie pôvodného domu č. 37; šikmé šrafovanie – základové konštrukcie obytnej komory (?) na parcele domu č. 36; vodorovné šrafovanie – časť spodného podlažia pôvodného domu č. 36. Kresba J. Žuffová.

Abb. 11. Andeutungsweise Wiederherstellung des Zustandes des Hauses Nr. 37 mit einem Teil der Bebauung am Südrand der Nachbarparzelle von Haus Nr. 36, Grundrisse. Legende: Schwarze Flächen – Untergeschoss des ursprünglichen Hauses Nr. 37; schräge Schraffierung – Fundamentkonstruktion der Wohnraums (?) auf der Parzelle von Haus Nr. 36; waagerechte Schraffierung – Teil des Untergeschosses des ursprünglichen Hauses Nr. 36. Zeichnung J. Žuffová.

slavova ul. č. 8, Hlavná ul. č. 5 – dve etapy, Trojičné nám. 11; Staník–Žuffová 1995, 295, obr. 9). V ďalších dvoch domoch takáto šija sice tiež jestvovala, tie však už k najstaršiemu typu nepatria. Ide o dom na Hlavnej ul. č. 1 (Žuffová 2009, 49, obr. 2) a už iba pod terénom objavený zvyšok domu, situovaný na voľnej ploche Trojičného námestia – v polohe pred divadlom (Staník 2002, obr. 5, 6, 7, 16). Aj napriek doterajšiemu skromnému počtu doložených šijových komunikácií priamo v Trnave možno na základe nespočetného množstva domácich (najnovšie Rusnák 2011, 155, 156; obr. 9) aj zahraničných analógií na kolmé smerovanie murovaných šijí do zahĺbeného podlažia považovať nález na Štefánikovej ul. č. 37 len za ojedinelý, vyvolaný asi netypickými stavebnými pomermi na parcele.

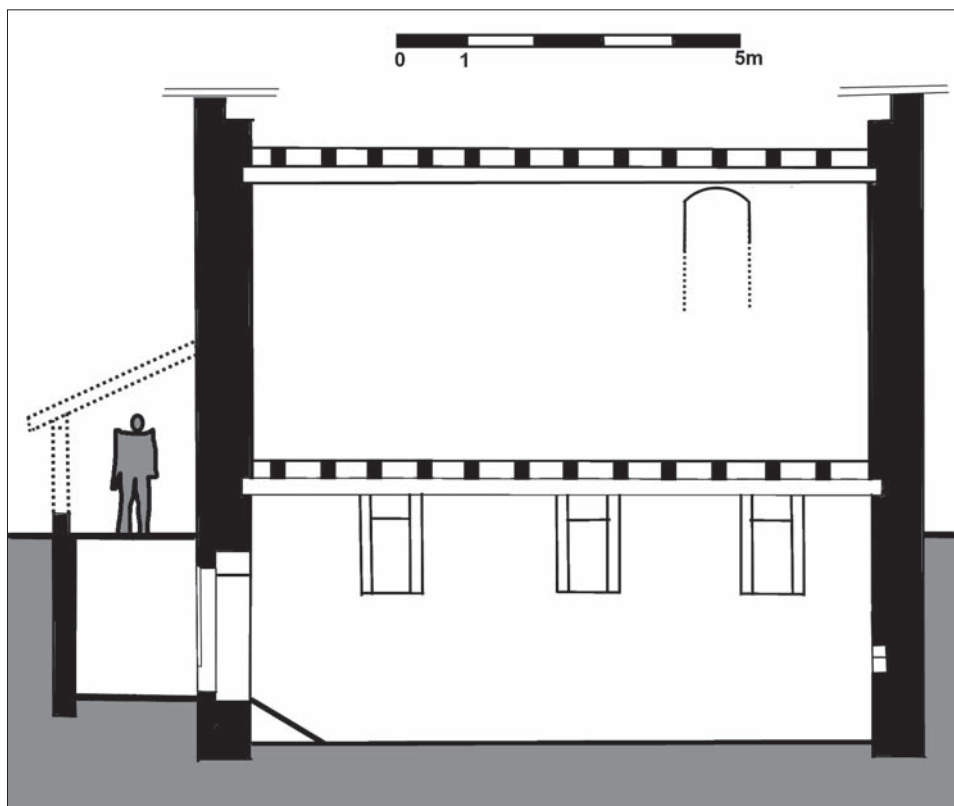
Okolnosti súvisiace s nálezom rampy umožňujú vyjadriť sa predbežne aj k polohe pôvodného vonkajšieho terénu, a tým aj k zahĺbeniu spodného podlažia. Šikmá línia rozhrania medzi upraveným a neupraveným lícom čelnej steny pivnice, ktorá určuje polohu bočnej hrany rampy, začína vo vzdialenosti 90 cm od juhovýchodného náro-

Obr. 12. Náznaková rekonštrukcia stavu pôvodného domu č. 37 s časťou zástavby na okraji susediacej parcely domu č. 36, priečny rez A–A1. Kresba J. Žuffová.

Abb. 12. Andeutungsweise Wiederherstellung des Zustandes des ursprünglichen Hauses Nr. 37 mit einem Teil der Bebauung am Rand der Nachbarparzelle von Haus Nr. 36, Querschnitt A–A1. Zeichnung J. Žuffová.

žia pôvodného domu. Skôr ako línia začína klesať, je možné na stene v hĺbke 85 cm od povrchu dnešného terénu identifikovať krátky úsek horizontálneho rozhrania, ktorý by mohol reprezentovať nástup na rampu – akúsi jej hornú podestu. Tá by sa mohla nachádzať na úrovni pôvodného terénu dvora. Rampa prekonávala ku prahu portálu spodného podlažia veľkú výšku – 225 cm a celkové zahĺbenie domu bolo až 290 cm, čo je podstatne viac v porovnaní s doposiaľ známym zahĺbením domov tohto typu, ktoré sa pohybuje v rozpätí 1,5–2 m. Pri protiláhlom severovýchodnom nároží, t. j. v polohe pri severnej bočnej hranici parcely, nálezová situácia zdokumentovala rozhranie medzi postupne nahor tmavnúcou vrstvou sterilného podlažia a zásypom (na kóte –103 cm voči dnešnému terénu). Medzi touto polohou predpokladaného pôvodného povrchu terénu a úrovňou nepriamo určenou pri protiláhlom nároží je výškový rozdiel 18 cm, ktorý môže byť spôsobený prirodzeným klesaním terénu parcely smerom na sever, alebo aj jednorazovým prepadnutím (statickou poruchou) pôvodného povrchu terénu nadol. Úroveň terénu súvisiaceho s výstavbou prvého murovaného domu je potrebné potvrdiť archeologickým výskumom, ako už bolo spomenuté vyššie.

Obr. 13. Náznaková rekonštrukcia stavu pôvodného domu č. 37, pozdĺžny rez B-B1. Kresba J. Žuffová.

Abb. 13. Andeutungsweise Wiederherstellung des Zustandes des ursprünglichen Hauses Nr. 37, Längsschnitt B-B1. Zeichnung J. Žuffová.

Atypické umiestnenie murovaného meštianskeho domu na susednej parcele voči skúmanému domu

Odchýlku od obvyklej urbanistickej situácie predstavuje situovanie domu na parcele susediacej od severu (dom č. 36) voči spoločnej parcelnej hranici s našim domom. Na rozdiel od prevažujúcich prípadov, pri ktorých sa prvotné murované domy na susediacich parcelách nedostávali do vzájomného kontaktu, pretože stáli pri protitiahlych bočných hraniciach (bežné postavenie domov na susediacich parcelách dokumentuje poloha nášho domu č. 37 a južného suseda – domu č. 38), domy č. 36 a č. 37 stoja pozdĺž spoločnej hranice. Aj napriek tomu, že oba patria do spoločnej skupiny primárnej meštianskej architektúry Trnavy, nevznikli naraz.

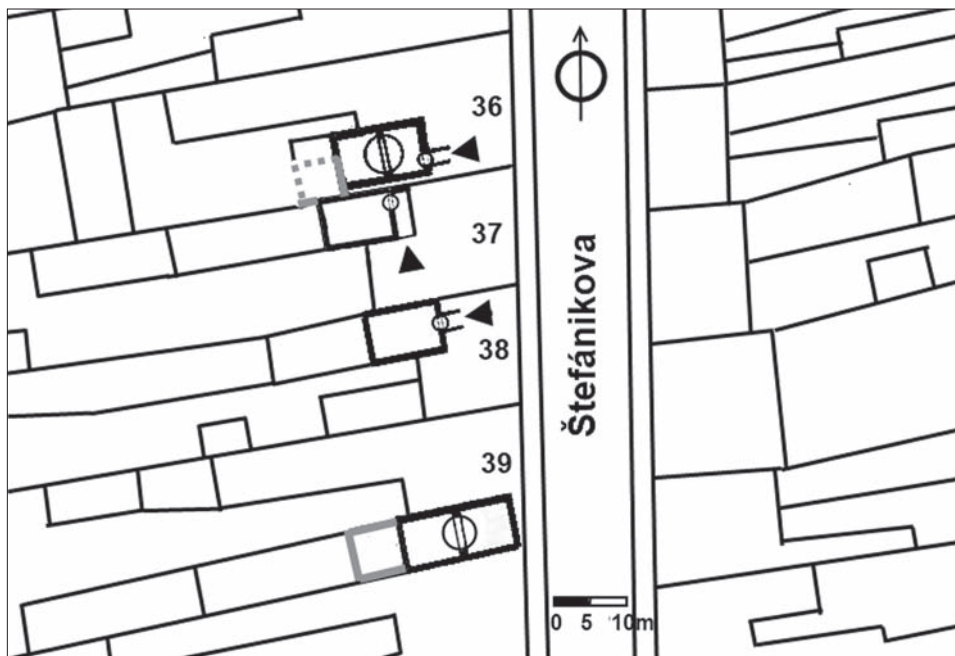
Pri bežnom postupe vývoja zástavby na navzájom susediacich parcelách umiestnili bočnú stenu staršieho murovaného domu vždy priamo na líniu parcelnej hranice, aby v danom mieste nahrádzala spoločnú ohradu. Keď na susednej parcele vznikol neskôr murovaný dom, choval sa k stene staršieho suseda ako ku vlastnej, do ktorej zakotvil svoje konštrukcie.

Dom č. 36 ako neskorší sused nášho domu č. 37 sa však týmto zaužívaným spôsobom nezachoval, ale nepatrne odstúpil – o 45 cm – od parcelnej hranice, teda od obvodovej steny susediaceho domu. Vzniknutá preluka zrejme slúžila na presah striech a situovanie odkvapových žlabov oboch domov (obr. 14)

Na tomto mieste je potrebné uviesť dôvod, pre ktorý je známe, že dom č. 36 je mladší voči nášmu domu, hoci sú oba súčasťou jednej skupiny murovanej meštianskej zástavby Trnavy. Tento dôvod sa navyše ukázal ako mimoriadne závažný, pretože naznačil, že vznik a vývoj murovanej zástavby na území mesta nemusel byť tak priamočiary, ako sme sa do-

posiaľ domnievali. Obhliadkový prieskum pivnice susediaceho domu č. 36 totiž priniesol prekvapujúci poznatok, podľa ktorého medzi vznikom domu č. 37 a jeho susedom – domom č. 36 jestvovala medzietapa, viazaná na parcelu domu č. 36.

Hlboko v zadnej časti parcely domu č. 36 vybudovali ešte pred vznikom škárovaním upraveného tehlového dvojpriestorového domu so zahĺbeným spodným podlažím nepodpivničenú murovanú stavbu približne štvorcového pôdorysu. Poznatky o nej sme získali z pivnice, ktorú pod ňou v novoveku dodatočne vyhlbili. K svojmu staršiemu susedovi – murovanému domu č. 37 sa stavba zachovala tradične, využívajúc jeho bočnú severnú stenu ako svoju južnú stenu, resp. jej časť až po nárožie. Južná stena dodatočne vyhlbenej pivnice preto pozostáva z dvoch typov konštrukcií. Jej prevažná časť v dĺžke 388 cm je tvorená rubom severnej steny až po jej nárožie zahĺbeného podlažia nášho domu č. 37 a zvyšok južnej steny dlhý najmenej 110 cm tvorí základové murivo steny stavby štvorcového pôdorysu. Toto základové murivo mierne predstupuje pred rub steny našej pivnice. Celkovo má južná stena svetlú dĺžku asi 500 cm, čo predstavuje okolo 670 cm vonkajšej dĺžky. Týmto vonkajším dĺžkovým rozmerom sa južná stena stavby zhoduje s vonkajšou dĺžkou východnej steny. Základ východnej steny vťahli pri výstavbe objektu typu najstaršieho murovaného meštianskeho domu do zadnej – západnej steny jeho zahĺbeného priestoru. Podnes tvorí prevažnú časť tejto steny, s výnimkou oboch jej okrajov, ktoré boli pri vzniku zahĺbeného priestoru novovymurované a tradične upravené škárovaním. Prítomnosť základu sa v rámci interiérového líca zadnej steny zahĺbeného priestoru prejavuje hrboľatým neupraveným povrchom s vytečenou a voľne zatuhnutou maltou. Základ siahal až po pôvodnú podlahu zahĺbeného priestoru (päta má v rovnakej výške ako základ južnej steny). Západná a severná stena tejto stavebnej medzietapy zanikli v dôsledku neskorších úprav na parcele. Za spoluprácu pri vyhodnotení tejto situácie patrí vďaka Gabriele Kvetanovej z Krajského pamiatkového úradu Trnava.

Obr. 14. Výrez z mapy Trnavy zo začiatku 20. storočia s vyznačením skúmaného domu a jeho susedov pochádzajúcich z obdobia primárnej murovanej zástavby mesta. Legenda: čierne obrisy – pôdorysy spodných podlaží domov čiastočne zahĺbených do terénu; sivý obris – pôdorysy pôvodne nepodpivničených stavieb. Kresba J. Zuffová.

Abb. 14. Trnava, Kartenausschnitt vom Anfang des 20. Jhdts. mit Kennzeichnung des aus der Zeit der primären gemauerten Bebauung der Stadt stammenden untersuchten Hauses und seiner Nachbarn. Legende: schwarze Umrisse – Grundrisse der Untergeschosse der teilweise im Gelände eingetieften Häuser; graue Umrisse – Grundrisse der ursprünglich nicht unterkellerten Bauten. Zeichnung J. Zuffová.

Je možné prijať hypotézu, že nepodpivničená murovaná stavba štvorcového pôdorysu doplnila v tyle dispozíciu staršieho drevozemného domu. Existenciu drevozemného domu síce potvrdzujeme, pretože v jeho predpokladanej polohe stojí podpivničený dom typu najstaršieho murovaného meštianskeho domu, avšak musíme rátať s tým, že jednopriestorová stavba štvorcového pôdorysu, umiestnená tak hlboko v parcele (25 m od uličnej čiary) nemohla jestvovať ako solitérny dom. Žiaľ, nebolo možné zatiaľ preskúmať jej nadzemie, preto sa javí ako predčasné vyjadrovať sa k jej funkcii a typu. Podľa analógií z iných lokalít sa jednopriestorové, do terénu zahĺbené murované stavby, najčastejšie štvorcového pôdorysu považujú za objekty typu kemenate (murované komory). Tie sa vždy pristavovali k staršiemu drevozemnému domu ako dodatočná súčasť jeho dispozície a sú definované ako prechodová etapa medzi drevozemnou a murovanou zástavbou (Rotting 1996; Oriško 2004, 277; Chorowska 2009, 76; súhrnne Peška–Merta 2009, 93, obr. 3, 94, aj s ďalšou literatúrou). Predbežne možno nález stotožniť so zvyškom stavby tohto typu, aj keď absencia jej podpivničenia to na druhej strane do istej miery sponchybnuje. V každom prípade musíme konštatovať, že máme dočinenia s doposiaľ ojedinelým typom murovanej stavby na území mesta Trnava, ktorá sa chronologicky vsunula medzi dva domy jedného typu, patriace do skupiny najstaršej murovanej meštianskej architektúry Trnavy. Otázkou zostáva, ako by túto interpeláciu mohol ovplyvniť v blízkosti zistený nález (dom č. 39) opäť nepodpivničenej stavby štvorcového pôdorysu, ktorá má podnes zachované 3 nadzemné podlažia (Havlík–Žuffová–Sabadošová 2011). Stavbu však postavili do tyla už murovaného meštianskeho domu najstaršieho typu a nebola teda nikdy súčasťou drevozemného objektu, ako sa to predpokladá pri dome č. 36, z čoho môžu vyplývať ich úplne odlišné typologické východiská.

Zhrnutie

V organizme prejazdového domu na Štefánikovej ul. č. 37 je zabudovaný zvyšok obytnej stavby patriacej do súboru primárnej murovanej meštianskej architektúry Trnavy. Stavba je nositeľom všetkých znakov typických pre tento súbor s výnimkou spôsobu riešenia prístupovej komunikácie do zahĺbeného podlažia. Šija, ktorá je doložená nepriamo – stopou po terénnej rampe na čelnej stene spodného podlažia domu, smerovala paralelne s čelnou fasádou, a nie kolmo k nej ako bývalo zvykom. Toto riešenie bolo ovplyvnené zrejme zvláštnymi stavebnými pomermi na parcele, ktoré mohli byť vyvolané atypickým vzťahom novostavby murovaného domu k jeho predpokladanému netrvanlivému predchodcovi, ktorý v čase výstavby murovaného domu na parcele prežíval.

Ďalšia odchýlka od súboru najstaršej murovanej meštianskej architektúry sa prejavila v urbanistickej situácii. Domy č. 36 a 37 na navzájom susediacich parcelách stoja pozdĺž spoločnej parcelnej hranice a nie ako obvykle pri protihľých hraniciach. Dom č. 36, ktorý vznikol neskôr, nevyužil, ako bývalo zvykom, bočnú stenu staršieho suseda ako svoju vlastnú stavebnú konštrukciu, ale nepatrne ho od nej odsunuli. Tým vznikla medzi bočnými stenami oboch domov úzka preluka umožňujúca situovanie dažďového zvodu.

Mimoriadne zaujímavý poznatok získaný ako „vedľajší“ produkt pri skúmaní vzťahu nášho domu k susedovi reprezentuje nález murovanej nepodpivničenej stavby štvorcového pôdorysu (typu kemenate?) v zadnej časti parcely domu č. 36. Stavba s najväčšou pravdepodobnosťou tvorila dodatočnú súčasť predpokladaného netrvanlivého domu tejto parcely a jednoznačne predchádzala výstavbe murovaného domu najstaršieho typu. Na území mesta Trnava predstavuje zatiaľ jedinú známu stavbu, ktorá sa chronologicky vsunula medzi dva domy zaradené do skupiny najstaršej murovanej meštianskej architektúry Trnavy.

Literatúra

HAVLÍK, M.–ŽUFFOVÁ, J.–SABADOŠOVÁ, E., 2011: Trnava, meštiansky dom na Štefánikovej ul. č. 39, správa z architektonicko-historického a umelecko-historického výskumu, rkp. uložená v archíve Krajského pamiatkového úradu Trnava, inv. č. A 700AB.

- HOŠŠO, J., 2008: Komplex stredovekých drevozemných a drevených stavieb v Trnave na Hviezdoslavovej ulici – Ein Komplex von Holz-Erde- Bauten und Objekten in Trnava/Tyrnau in der Hviezdoslavova ulica, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 11, 3–10.
- CHOROWSKA, M., 2009: Chartered towns in Silesia. System of plots. Building plots. The first townhouses – Kráľovské mestá v Slezsku. Parcelácia. Pôdorysný plán. Prvé meštianske domy, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 12, 69–78.
- ORIŠKO, Š., 2004: K počiatkom stredovekého meštianskeho domu na Spiši – Zu den Anfängen des mittelalterlichen Bürgerhauses auf dem Gebiet von Spiš (Zips), AH 29, 267–281.
- PEŠKA, M.–MERTA, D., 2009: Meštianska architektúra stredovekého Brna v kontextu stredného Podunají. K možnosťom srovnávacích štúdií – Die bürgerliche Architektur des mittelalterlichen Brunn/Brno im Kontext zum mittleren Donauraum, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 12, 87–102.
- ROTTING, H., 1996: Das ostsächsische Doppelhaus des hohen Mittelalters im archäologisch rechtshistorischen Befund von Braunschweig. In: Hausbau und Raumstruktur früher Städte in Ostmitteleuropa. Památky archeologické – Supplementum 6, 40–54. Prague.
- RUSNÁK, R., 2011: Dve stredoveké parcely v Košiciach – Two Medieval Alotments in Košice, SlArch LIX, 149–187.
- STANÍK, I., 2002: Príspevok k poznaniu počiatkov mesta – nálezy vo výkope horúčovodu na Trojičnom námestí v Trnave – Beitrag zum Erkenntnisprozess der Anfänge der Stadt – Funde im Aushub der Heißwasserheizung auf dem Trojičné námestie in Trnava, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 5, 11–18.
- 2006: Najstarší typ murovaného stredovekého meštianskeho domu so vstupnou šíjou v Trnave na Hlavnej ulici č. 16 – Der älteste Typ vom gemauerten mittelalterlichen Bürgerhaus mit Halseingang in Trnava, Hlavná StraÙe Nr. 16, Forum urbes medii aevi III, 150–165.
- STANÍK, I. a kol., 2002: Prvotná murovaná meštianska architektúra Trnavy, zamerania pôvodných prvých podlaží (a niektorých 2. podlaží), rkp. uložená v archíve Krajského pamiatkového úradu Trnava, inv. č. T698.
- STANÍK, I.–URMINSKÝ, J., 2000: Mestská pamiatková rezervácia Trnava – záchranné výskumy vo výkopoch inžinierskych sietí v roku 1999 – Rettungsgrabungen in Trnava während der Aushebungen in der Saison 1999, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 3, 35–43.
- 2004: Nálezy drevozemných objektov na Hviezdoslavovej ulici 12 v Trnave, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 7, 9–28.
- STANÍK, I.–ZUFFOVÁ, J., 1995: Počiatky urbanizmu mesta Trnava, AH 20, 285–298.
- ZUFFOVÁ, J., 2003: Najstaršia etapa domu na Hlavnej ul. č. 1 v Trnave. K typu meštianskeho domu viazaného na nemeckú kolonizačnú vlnu – Die älteste Phase des Hauses auf der Hlavná-Gasse (Hauptgasse) Nr. 1 in Trnava (Tyrnau, Slowakei), AH 28, 325–339.
- 2009: Doplnujúce poznatky k typu primárneho murovaného meštianskeho domu Trnavy – Ergänzende Erkenntnisse zum Typ des primären gemauerten Bürgerhauses in Tyrnau/Trnava, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 12, 47–66.
- 2010: Trnava, meštiansky dom na Štefánikovej ul. č. 37, správa z architektonicko-historického výskumu, rkp. uložená v archíve Krajského pamiatkového úradu Trnava, inv. č. A 699.
- ZUFFOVÁ, J.–KAZIMÍR, M., 2006: Prejazdový dom s jednorázovo vzniknutým uličným krídlom. K neznámemu typu prejazdového domu Trnavy – Zum Typ des mittelalterlichen Durchfahrthause mit einmalig entstandenem Straßenflügel, Forum urbes medii aevi III, 130–150.

Zusammenfassung

Ein gemauertes Wohnhaus aus den Anfängen der Stadt mit atypischem Verbindungsgang

Der Organismus des Durchfahrthauses in der Štefániková-Str. Nr. 37 enthält den Überrest eines zur Gruppe der primär gemauerten Bürgerhausarchitektur von Trnava gehörenden Wohngebäudes. Der Bau trägt alle typischen Merkmale dieser Gruppe mit Ausnahme der Art und Weise, wie der Zugangsweg zum eingetieften Stockwerk angelegt war. Der durch Spuren einer Geländerampe an der Vorderseite des Untergeschosses des Hauses nur indirekt belegte Verbindungsgang verläuft parallel und nicht – wie es üblich war – senkrecht zur Vorderfassade. Diese Lösung ist offenbar von den besonderen Bauverhältnissen auf der Parzelle beeinflusst worden, die durch den atypischen Bezug des Neubaus eines Mauerhauses zu seinem mutmaßlichen nicht dauerhaften Vorgänger hervorgerufen werden konnte, der zur Zeit, als das Mauerhaus errichtet worden war, noch auf der Parzelle gestanden hat.

Eine weitere Abweichung von der Gruppe der ältesten gemauerten Bürgerhausarchitektur kam in der urbanistischen Situation zum Ausdruck. Die aufeinander angrenzenden Parzellen liegenden Häuser Nr. 36 und 37 stehen beide an der gemeinsamen Parzellengrenze und nicht wie gewöhnlich an den entgegengesetzten Grenzen. Das später entstandene Haus Nr. 36 hat nicht, so wie es üblich war, die auf der Parzellengrenze stehende Seitenwand des älteren Nachbarn für seine eigene Baukonstruktion verwendet, sondern sie von sich weggerückt, wodurch zwischen den Seitenwänden beider Häuser ein schmaler Zwischenraum entstand, der die Anbringungen einer Regentraufe ermöglichte.

Eine bei der Untersuchung, welchen Bezug unser Haus zum Nachbarhaus hat, als „Nebenprodukt“

gewonnene außerordentlich interessante Erkenntnis ist der Fund eines nicht unterkellerten gemauerten Baus mit quadratischem Grundriss (vom Typ einer Kemenate?) im hinteren Teil der Parzelle von Haus Nr. 36. Der Bau stellte höchstwahrscheinlich einen zusätzlichen Baubestandteil des vermutlich kurzlebigen Hauses auf dieser Parzelle dar und ging dem Bau des gemauerten Wohnhauses des ältesten Typs eindeutig voraus. Auf dem Gebiet der Stadt Trnava stellt er bislang den einzig bekannten Bau dar, der sich chronologisch zwischen zwei typengleiche Häuser geschoben hat, die der Gruppe der ältesten gemauerten Bürgerhausarchitektur von Trnava zugeordnet werden können.

Ing. arch. Jaroslava **Žuffová**, CSc., Osuského 46, SK 851 03 Bratislava, *jzuffova@gmail.com*